

É. Kiss Katalin: Shakespeare szonettjei Magyarországon. Bp. 1975. Akadémiai K. 226 l. (Modern Filológiai Füzetek, 22.)

A hazai anglistika tulajdonképpeni gerincét úgyszólván kezdettől fogva a Shakespeare-filológia alkotta, még akkor is, ha a kutatás középpontjában a drámaíró állt, s a szonettek költőjével csak néhány, inkább alkalmi jellegű írás foglalkozott. S ha ehhez a hagyományhoz hozzászámítjuk fordításirodalmunk szinte mérhetetlen kincstárát, gyakorlati eredményeit összevetjük az elméleti irodalomban évtizedek során kikristályosodott, időtállóan bizonyult gondolatokkal, máris kibontakozik előttünk az a gazdag szellemi háttér, amelynek birtokában a szerző bátran vállalhatta volna úttörő célkitűzését, hogy a fordítások elemzésén át végigkísérje a Shakespeare-szonettek évszázados magyarországi útját.

Kiss Katalin a modern stilisztikai kutatások legújabb eredményeinek birtokában vág neki annak a nem éppen hálás feladatnak, hogy a fordítók érdemeit, vállalkozásuk nagysága és tiszteletre méltósága mellett a stíuselemző bonckése alá vesse a shakespeare-i szonett valamennyi magyar fordítását. Gondos aprólékossággal kimutatja mindazokat a szándékolt vagy akaratlan tévedéseket, melléfordításokat, de velük együtt azokat a sikeres megoldásokat – ez utóbbiakat hajlamos „telitalálatnak” nevezni –, amelyek gátolták, vagy ellenkezőleg, elősegítették a shakespeare-i szövegek befogadását. Rendkívül érzékenyen reagál minden olyan formai, hangulati vagy tartalmi elemre, amely fordításban elvezet az eredetitől, s örömmel fedezi fel Szász Károly, Győry Vilmos vagy Ferenczi Zoltán általában gyenge fordításaiban is a remekbe sikerült sorokat vagy megoldásokat.

A finom stilisztikai eszközök alkalmazása azonban nem társul megfelelő történeti szemlélettel. Ez utóbbi jelen van ugyan, de csak mellékvonulatként, mély háttérként, s nem világítja meg kellően, hogy az adott korban miért olyan minőségű fordítások jöttek létre, amilyenek létrejöttek. És ebben a tekintetben korlátnak bizonyult egy-két nagyon is általános fordításméleti munka mellett kizárólag a Shakespeare-irodalomra támaszkodni. Mert mindaz, amit Babits Mihály Dante fordítása ürügyén 1912-ben papírra vetett, jól megvilágítja, hogy egészében miért nem sikerült a Szász-Győry vagy a Ferenczi-féle tolmácsolás, s miért lett időtálló Szabó Lőrincé. Ennek meg-

világítására csak egy gondolatot idézünk Babitstól: „... Szász, ahol zamatot akar adni fordításának, archaizál. Ezt nem tartom szerencsés dolognak. Az egyházi nyelv és jó helyen alkalmazott latinizmusok megfelelnek Dante stílusának; a régiesség egyáltalán nem. Dante nyelve az eredetiben minden századok dacára tökéletesen friss és modern. Tömörsege is legmodernebb nyelvünkre utal: Arany utolsó modorára.” Ebben a gondolatban találhatjuk meg Szabó Lőrinc sikerének nyitját, de talán megvilágítja Keszthelyi impresszionisztikus, Pákozdy népieskedő fordításának álcillóságát és Justus sápadtnak ható tolmácsolását.

A történeti szemlélet háttérbe szorulása, és csak a Shakespeare-fordításokra összpontosítás könnyen kétértelműséghez és félértéshez vezet. „Az a költői forradalom, amely a magyar lírában Ady *Új versek* című kötetével kezdődött 1905-ben [pontosabban 1906-ban – K. J.], a műfordítás-irodalomban szükségképpen jóval később hozott változást. A Shakespeare-szonettek fordításai között Babits 1916-ban született két átültetése volt az új műfordítói stílus előfutára, a modern költői nyelv és a modern költői szemlélet igazi áttörését pedig Szabó Lőrinc 1921-es teljes fordítása jelentette” – mondja a szerző. Csakhogy: nem törvényszerű, hogy a líra és a műfordítás-irodalom teljes szinkronban álljon egymással, és a shakespeare-i szonettfordítások nem az egész műfordító-irodalmat jelentik. A magyar líra történetének ez a korszaka éppen azért jelentős, mert az *Új versekkel* kezdődött költői forradalom mögött egyaránt ott állt a Nyugat és a műfordítás-irodalom. Tökéletes szinkronról van itt szó, amelyet jelez Babits már idézett írása, *A pokol* 1913-as kiadása, és ebben a folyamatban Szabó Lőrinc szonettfordítás kötete nem az áttörést, hanem a gazdag betakarítást jelenti, hiszen előtte jön még a *Purgatorium* (1920), s követi a *Paradicsom* és Tóth Árpád fordítás-gyűjteménye, az *Örök virágok* (1923). Mindezek együtt képviselik a realizmus felé mutató műfordítói stílus azóta is alig meghaladott csúcsait.

A szerző stilisztikai észrevételei megkönnyítik a shakespeare-i szonettek fordításainak jobb szövegszerű megértését. S ez a stilisztikai megközelítés az egész műfordító-irodalomra kiterjedő történeti szemlélettel párosítva jelentős mértékben hozzájárulhatott volna a magyar műfordítás számos elvi és gyakorlati kérdésének tisztázásához.

Kovács József